

РЕЦЕНЗИЯ

във връзка с конкурс за академичната длъжност „доцент“ по научното направление 2. Хуманитарни науки, научна специалност 2.3 Философия (Реторика)

от доцент д-р Герасим Иванов Петрински, преподавател на основен трудов договор и ръководител на катедра „Реторика“,

определен за член на научното жури със заповед на Ректора № РД-38-81 от 04.02.2022 г. и видоизменяща заповед № РД-38-132 от 28.2.2022 г.

I. ИНФОРМАЦИЯ ЗА КОНКУРСА

Конкурсът е обявен в ДВ бр. 103/10.12.2021 г. за нуждите на катедра „Реторика“, Философски факултет, СУ „Св. Климент Охридски“.

Всички срокове и процедури, предвидени от ЗРАС, от ЗВО, от Правилниците за прилагането им, както и от ПУДСУ и от вътрешните разпоредби на СУ „Св. Климент Охридски“, касаещи подаването на документи, назначаването на научно жури и др., са спазени.

II. КАНДИДАТИ

За участие в конкурса за доцент по направление 2.3. Философия (реторика) документи е подал един кандидат – гл. ас. д-р Донка Генчева Петрова, преподавател на основен трудов договор в катедра „Реторика“ към Философския факултет на СУ „Свети Климент Охридски“. Тя отговаря на предвидените в ЗРАС и ЗВО минимални наукометрични изисквания за заемане на академичната длъжност „доцент“, както и на допълнителните изисквания, предвидени в ПУДСУ. Изпълнено е и условието за най-малко двегодишен преподавателски опит като хоноруван и/или щатен преподавател във висше учебно заведение.

За конкурса кандидатката е представила документи, както следва:

1. Автобиография;
2. Дипломи за завършени образователни степени „Бакалавър“ и „Магистър“;
3. Диплома за успешно защитена образователна и научна степен „Доктор“;
4. Трудов договор за заемане на щатна позиция по основно трудово отношение „главен асистент“ към катедра „Реторика“, Философски факултет, СУ „Св. Климент Охридски“;
5. Удостоверение от отдел „Човешки ресурси“ на СУ „Св. Климент Охридски“ за заемана академична длъжност;

6. Служебна бележка от фондация „Анимус“, удостоверяваща участие в 5 международни научни проекта в качеството на експерт, изследовател и учител;
7. Общ списък с научни публикации;
8. Списък с публикации, предоставени за участие в конкурса за академична длъжност „доцент“;
9. Списък с научни приноси, генериран от системата „Авторите“;
10. Справка за изпълнението на минималните научни изисквания за заемане на академичната длъжност „доцент“ според чл. 26 от ЗРАС;
11. Списък със забелязаните цитирания;
12. Справка за научните приноси на кандидатката;
13. Справка за показателите по чл. 112, ал. 2 (опис) и съответната справка, генерирана от системата СУСИ;
14. Диплом за членство в Съюза на учените в България;
15. Публикации за конкурса;
16. Резюмета на публикации на български и английски език;
17. Брой на ДВ от 10 декември 2021 г. с обявата за конкурса;
18. Молба за допускане до конкурса.

От приложените документи личи, че кандидатката гл. ас. д-р Донка Петрова е завършила бакалавърска степен в специалност „Психология“ на СУ „Св. Климент Охридски“ през 2002 г. Тя получава магистърска степен по психология в магистърската програма „Диагностика на развитието и консултиране в детска и юношеска възраст“ към катедра „Социална, организационна, клинична и педагогическа психология“ в същия университет (2004 г.). Кандидатката има и втора магистърска степен в магистърска програма „Нордистика“ към катедра „Германистика и скандинавистика“ във Факултета по Класически и нови филологии в същия университет (2014 г.). През 2010 г. защитава докторска дисертация по научна специалност 05.06.05 „Педагогическа и възрастова психология“ с научен ръководител проф. Любен Десев. В периода 2006-2013 г. тя е хоноруван асистент както към специалност „Психология“, така и във Факултета по начална и предучилищна педагогика (понастоящем – Факултет по науки за образованието и изкуствата). От 2013 г. до сега е главен асистент по 2.3. Философия (Реторика) в катедра „Реторика“.

III. УЧЕБНО-ПРЕПОДАВАТЕЛСКА И ПРОЕКТНА ДЕЙНОСТ. УЧАСТИЕ В ДЕЙНОСТТА НА АКАДЕМИЧНАТА ОБЩНОСТ

Донка Петрова има сериозен преподавателски опит. Преподаваните от нея дисциплини са в сферата на общата реторика („Комуникативни умения“, „Комуникативни умения и работа в екип“, „Презентационни умения“, „Публична реч“, „Невербална комуникация“) и конкретно в областта на ролята на лидерството в комуникативния процес и в реторическото общуване. Д-р Петрова преподава в многобройни бакалавърски специалности в различни факултети на СУ „Св. Климент Охридски“ (Философски факултет, Факултет по науки за образованието и изкуствата, Факултет по математика и информатика и др.), както и в магистърската програма „Реторика“. Учебната ѝ

натовареност надвишава средно за последните 5 години повече от два пъти изискуемия норматив. Успешно е ръководила 8 магистранти в магистърската програма „Реторика“. Участието ѝ в дейността на академичната общност също е забележимо – тя е отговорник на катедрата по въпроси, свързани с плагиатството.

Изложената по-горе преподавателска дейност отговаря на формалните изисквания за участие в конкурс за академичната длъжност „доцент“ и значително ги надвишава. Трябва да се отбележат и положителните отзиви на студенти за нейната работа.

IV. НАУЧНА ДЕЙНОСТ

1. Общ обзор

Научната дейност на кандидатката получава общо **440 точки по всички показатели за изпълнение на минималните национални изисквания** (чл. 16 от ЗРАС).

Д-р Петрова е представила за участие в конкурса /прил. 10В/ следните научни трудове:

- 1. 1 научна монография на тема *Аудиторията – анализ на реторическото въздействие* (хабилитационен труд);**
- 2. 21 статии**
- 3. 2 студии**

Всички статии и студии са публикувани в списания с научно рецензиране или в редактирани колективни томовете. Три от приложените статии са на английски език, две от които са в съавторство. Останалите изследвания са на български език. Научната ѝ дейност отговаря на минималните наукометрични изисквания (общо 220 точки в група показатели Г) /прил. 12/. Точките, получени от цитирания на нейните научни трудове също отговаря на минималните наукометрични изисквания (общо 70 точки в група показатели Д) /прил. 12/. Представените за участие в конкурса изследвания са изцяло в неговото предметно поле, по-конкретно в сферата на общата теория на комуникацията, невербалната комуникация, педагогическата реторика и, разбира се, изследването на аудиторията (audience analysis).

Освен приложените научни трудове в предметното поле на конкурса за академична длъжност „доцент“, д-р Петрова е представила и разширен списък с публикации, който включва 8 допълнителни научни статии и една научно-популярна публикация /прил. 10А/.

Научната дейност на кандидатката включва също така и участие в 20 научни конференции (по данни от системата „Авторите“) в периода 2014-2022 г. Повечето от тях са в предметното поле на реториката и комуникацията (невербална комуникация,

педагогическа и академичната реторика, изследване на аудиторията, теория на наратива) или пък са гранични между реториката и психологията с фокус върху комуникацията.

Към научната дейност на д-р Петрова се добавя активна работа по проекти, редактиране на научни сборници и принадлежност към научни общности. Тя е член на редакционната колегия на електронното научно списание „Реторика онлайн“. Редактор е на два сборника с материали от научни конференции. Член е на Съюза на учените в България и на Националния съвет за закрила на детето. Прави впечатление нейната активност в областта на разработването на проекти, както на университетско равнище (вътрешни проекти по фонд „Научни изследвания“), така и на международно ниво (общо пет проекта на фондация „Анимус“). Всички изброени дейности са надлежно подкрепени с необходимите документални доказателства.

В допълнение трябва да споменем и активната обществена работа на д-р Петрова, която допълва нейния профил като не само като теоретик, но и като практически специалист. Тя работи като доброволец на телефонна линия за хора, преживели насилие (2002-2010), като клиничен социален работник в Кризисен център (2002-2005), координира работата на Националната телефонна линия за деца 116 111 (2009-2018).

2. Научни приноси

2.1. Хабилизационен труд

Представената като хабилизационен труд монография на тема *Аудиторията – анализ на реторическото въздействие* е обстойно интердисциплинарно изследване, което има отчетлив приносен характер и сериозна практическа приложимост. Тя съдържа 376 страници и е организирана коректно в 10 глави. От чисто формална гледна точка прави впечатление нетипичната практика използваната литература да не бъде обобщена в края на текста, а да следва поотделно всяка глава.

Основната теза на изследването е, че ефективното реторическо въздействие предполага „центрираност“ върху аудиторията от страна на оратора. Именно този интерактивен фактор отличава предмета на реториката като наука от предмета на логиката и я поставя в контекста както на хуманитарните, така и на социалните науки.

Възприетата методология е интердисциплинарна. В нея се включват методи от сферата както на реториката, така и на психологията, теорията на комуникацията, медийните и социалните науки. Авторката включва в своето изследване отчетливо новаторски подходи за събиране на информация за аудиторията, например анализ на протоколи („мислене на глас“), партисипативна реторика и реторическа етнография.

В структурно отношение монографията е изключително ясна, точна и нагледна. Първите пет глави (с. 13-223) са посветени на общите характеристики на аудиторията. Разгледани са най-важните теории и класификации, като акцент е поставен върху „Новата реторика“ на Хаим Перелман и Люси Олбрехтс-Титека (универсална аудитория и частни аудитории), върху теорията на реторическата ситуация на Лойд Битцер, върху дихотомииите директна – индиректна и хомогенна – хетерогенна аудитория, върху типологизациите, базирани на броя участници, и др. В глави 3 и 4 авторката предлага новаторски модели за анализ на аудиторията (ситуационен, демографски, психологически и мултикултурен), както и количествени и качествени методи за събиране на информация за нея (с. 86-159). Акцент е поставен върху мултикултурната комуникация и мултикултурните различия. Тази тема се отличава с особена актуалност в контекста на модерното глобализирано общество. Д-р Петрова я е разгледала предимно в перспективата на социално-психологическите разлики между различните култури (например т.нар. „нискоконтекстуални“ и „висококонтекстуални култури“, с. 101-105) в традицията на автори като Е. Хол и Х. Хофстеде. Намирам този подход за напълно закономерен и подходящ за обекта и целите на изследване. Авторката е направила ценен и изключително полезен обзор на типовете култура, който е необходим за изследването. В допълнение, тази част от научния труд създава изключително солидна база за изследване на тематиката в контекста и на други теории, касаещи разликите между понятията „култура“ и „цивилизация“, например на А. Тойнби, О. Шпенглер, С. Хънтингтън, Ф. Бродел и др.

Втората част на монографията (глави 6-10, с. 223-366) е посветена на въздействието върху аудиторията и на различни способи за изграждане на аргументация, подходяща за различни видове аудитории. Тук д-р Петрова успешно прилага резултатите от първата част на изследването си. В глави 6-8 (с. 223-295) са нагледно, подробно и информативно представени базовите предпоставки за провеждане на ефективен аргументативен процес – познатите от Аристотел *етос* (ораторски характер), *патос* (емоционално-психологически средства за въздействие) и *логос* (логика). Трябва да се отбележи, че авторката е придала на тази класическа парадигма новаторско и оригинално звучене. Правилно е подчертано, че не става дума за три различни аргументативни стратегии, а по-скоро за елементи, които присъстват практически във всеки аргумент (с. 223). В този смисъл, няма „етосна“, „патосна“ и „логическа“ аргументация *per se*, а по-скоро „триединство“ (както го нарича авторката). От тази гледна точка бих казал, че популярната метафора за „реторическия триъгълник“ е по-скоро неподходяща. Характерът, емоцията и логиката могат да се изобразят по-добре чрез диаграма на Вен, където ефективната аргументация е поставена там, където трите кръга се припокриват. Обзорът както на античните, така и на модерните схващания за тези три компонента е точен и достатъчно пълен с оглед на изследването. Малко повече внимание изисква обаче знаменитата сентенция на Квинтилиан, че ораторът трябва да бъде „*vir bonus, dicendi peritus*“. Тя традиционно се превежда като „добър мъж, опитен в говоренето“. Прилагателното „*bonus*“ обаче е значително по-многопластово,

отколкото изглежда на пръв поглед. То съдържа в себе си идеята за моралната устойчивост, благородния произход, темперираното поведение, образоваността и добродетелта като цяло. В трите глави са разгледани и някои конкретни типове аргументи, които са базирани преимуществено на някой от трите компонента. Така например, в частта за *пато́са* са представени напълно закономерно емоционалните апели (с. 262-265). В частта за *логос*-а са представени по-важните умозаключителни процеси (дедукция и индукция) и основаните на тях ентимеми, реторически примери, сентенции.

Последната част от книгата (глави 9 и 10, с. 295-366) са посветени на общ обзор на реторическите аргументативни теории (Х. Перелман, Ст. Тулмин, Еемерен-Гроотендост и др.) и на някои съвременни теории за психологическите аспекти на убеждаването. Авторката дефинира различни техники за пригаждане на убеждаващия процес към аудиторията (модел на свежестта и първенството, двустранно представяне на информацията и др.). В този контекст бих препоръчал по-точна употреба на термина „сила“ на аргумента (с. 311), който е прието да се отнася преимуществено до индуктивното доказателство и обозначава количеството конкретни примери, на които се основава изводът¹. Акцент е поставен и конкретно върху медийната комуникация и средствата за (психологическо) убеждаване.

Смятам, че представената за конкурса хабилитационна монография се отличава с актуалност и с изключителна научна информираност и обоснованост. Тя има и сериозно практическо приложение в реторическите изследвания.

2.2. Статии и студии

Приносителите на д-р Петрова, постигнати в представените за конкурса статии и студии, по мое мнение могат да бъдат разделени най-общо в следните четири основни сфери.

Първата от тези сфери е *анализът на аудиторията*, на който е посветена и основната монография. В тази група попадат следните триизследвания:

1. „Focus group discussions as a means to assess training needs and gather information for audience analysis“ (*Реторика онлайн*, брой 3, 2021);
2. Стереотипите и влиянието им в общуването между оратор и аудитория (*Реторика онлайн*, брой: 1, 2020);
3. Аудитория, негативни послания и политически цинизъм (*Преходът и политическите езици*, ред. М. Мизов 2019, с. 175-185).

¹ По-конкретно, индуктивният аргумент се класифицира количествено по скалата „сила-слабост“ (strong-weak) и качествено – по скалата „вярност-невярност“ (cogent-incogent), която отразява степента на истинност на всеки от примерите, независимо от техния брой.

Горните три статии разглеждат конкретни въпроси, които значително разширяват предоставените в монографията анализи и в този смисъл напълно обосновано са включени в списъка с публикации за конкурса. Първата от тях е посветена на един специфичен качествен метод за изследване на аудиторията и допълва методологията на глава 5 от хабилитационния труд. Втората анализира ключовия за реторическото въздействие психологически феномен „стереотипизация“, както и начините, по които установъчното мислене изкривява посланието. Представени са и някои основни типове стереотипизация, като например сексизъм, етноцентризъм, расизъм, ейджизъм, и са анализирани през призмата на влиянието, което могат да окажат върху публичната реч. Третата статия е в сферата на политическата реторика и третира едно явление, което е особено типично за българската инфосфера особено през последните тридесет години. Анализира се политическият цинизъм, който се дефинира като „трайно убеждение в некомпетентността и неморалността на политиците, политическите институции и политическата система като цяло“, въздействието му върху българските аудитории, както и неговите употреби за изграждането на реч на омразата и черен ПИАР.

Втората сфера, в която приносите на д-р Петрова са забележими, е *комуникацията със специфични и уязвими групи*. В тази сфера влизат следните четири изследвания:

1. Невербална комуникация и кризисна интервенция (*Психологични изследвания*, том 22, брой 1, 2019, с. 7-15);
2. Теорията за редуциране на несигурността и приложението ѝ в комуникацията с хора в състояние на криза (*Психологични изследвания*, том: 18, брой 2, 2014, с. 284-290);
3. Специфика на телефонната комуникация с хора в криза и с представители на уязвими групи (*Актуални проблеми на социалната работа*, ред. В. Станчева-Попкостадинова, Благоевград: УИ "Неофит Рилски", 2016, с. 78-93);
4. Особености на телефонното консултиране на деца и юноши, преживели насилие в семейството (*Сборник по клинична и консултативна психология: Първи национален конгрес по клинична и консултативна психология, 29 юни – 1 юли 2012 г.* ред. В. Матанова, 2012, с. 350-357).

Интересът на кандидатката в това научно поле е явен още в нейния дисертационен труд, но в статиите и студиите ѝ той е сериозно разширен и задълбочен. Обхванати са разнообразни уязвими групи, например хора в емоционална криза, деца и юноши, лица, преживели насилие. Темата е гранична за психологията и науките за комуникацията и е с ясно изразена практическа приложимост. Някои от изследванията на д-р Петрова в тази насока са резултат от нейния пряк опит като консултант и експерт, включително в областта на телефонното консултиране, което рядко попада в научния фокус. Внимание е обърнато и на невербалните аспекти в общуването на и с гореказаните уязвими групи. За реторическата наука особен интерес представлява изследването на емоционалния дистрес, доколкото той е стандартен проблем, с който се сблъскват не само начинаещи, но и сравнително опитни оратори. Смятам научната дейност на д-р Петрова в тази област за изключително продуктивна, полезна и приносна.

Третата група изследвания, които кандидатката представя за участие в конкурса за заемане на академична длъжност „доцент“, е в полето на *лидерството и неговата роля в реторическата комуникация на вербално и невербално равнище*. В тази група могат да бъдат включени три труда:

1. Лидерство и етос (или силата на убеждаването чрез характер) (*Политически хоризонти*, брой 3, 2021, с. 188-203);
2. Харизматично лидерство и ораторско майсторство (*Сборник с материали от научни конференции по реторика, проведена през септември 2013 г.*, съст./ред. Д. Петрова и Е. Иванова, София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2017, с. 140-149);
3. Невербални проявления на власт и доминиране (*Сборник с доклади от международна научна конференция "Предизвикателства и перспективи пред съвременната психология"*, ред. И. Зиновиева, С. Карабелова, М. Миланов, София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2017).

Безспорно, това е един от най-важните въпроси в реториката, който е пряко свързан както с аргументацията (различни аргументативни схеми, базирани на *етоса*), така и със стилистиката и невербалната комуникация. Авторката представя темата за лидерството, харизмата и ораторския етос през призмата на неохаризматичните теории, утвърдени от 90-те години на миналия век насам. Тя фокусира интереса си и върху атаките срещу ораторския характер (т.нар. аргумент към човека), както и върху ролята на невербалната комуникация за изразяване на доминиране и подчинение като начин за избягване на конфликти. Намирам събрания от нея материал за високо информативен, а тезите ѝ – за добре обосновани.

Четвъртата група представени за конкурса текстове са в областта на *педагогическата и академичната реторика*. В тази група влизат три изследвания:

1. Specific manifestations of stereotypes in the process of interpersonal communication (статия в съавторство с Й. Янкулова) (*Реторика и комуникации*, брой: 4, 2012);
2. The Transition from Quantitative to Qualitative Research of Learning in the Educational settings (статия в съавторство с Й. Янкулова) (*Реторика и комуникации*, брой: 7, 2013);
3. Case Method Teaching of Developmental Theories in Educational Psychology Classes (EuroPlat February Newsletter, 2012, с. 7-11).

Общуването в образователен контекст е нагледно и обосновано представено в различни свои аспекти и през призмата на водещи теоретични модели и концепти. Педагогическата и академичната реторика е една от най-актуалните сфери в реторическата наука днес, а приносите на д-р Петрова в тази област са забележими.

Освен горните научни полета, д-р Петрова разработва и някои допълнителни теми, които се отнасят до конкретни аспекти на реториката и публичната реч, преди всичко в тяхната връзка с психологията. Тя се занимава с аргументативността на конспиративните теории, ролята на хумора в реториката, мултикултурната комуникация. Въвежда и полезното понятие *ефект на идентифицируемата жертва*, което до момента не е било обект на анализ в българската наука и донякъде се явява проявление на идеите на Х.

Перелман и Л. Олбрехтс-Титека за убеждаващата сила на „присъствието“ (фр. *présance*) в ораторското произведение. Тя обръща внимание и на малко известната у нас скандинавска реторика, на която е посветена и втората ѝ магистърска теза.

V. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

На базата на горното смятам, че представената академична, проектна, научна и научно-приложна продукция на кандидатката Донка Петрова напълно отговаря на необходимите научни изисквания за участие в конкурс за придобиване на академичната длъжност „доцент“ по 2.3. Философия (Реторика) към катедра „Реторика“, СУ „Св. Климент Охридски“. Тя е доктор по 3.2. Психология, има достатъчен преподавателски опит, участва активно в проекти и научни конференции, притежава висока компетентност в областта на реториката, умения да анализира и да създава научни текстове, както и висока работоспособност, продуктивност и прецизност в работа си. Отговаря на минималните научни изисквания, предвидени от ЗРАС, и значително ги надвишава. Без колебание препоръчвам на уважаемото научно жури да ѝ присъди академичната длъжност „доцент“ по 2.3. Философия/Реторика и убедено ще гласувам положително.

София,

23.IV.2022

/доц. д-р Герасим Петрински/